

DEZVOLTAREA ECONOMICO-SOCIALĂ A ORAȘULUI ȚIRGU OCNA ÎN EPOCA MODERNĂ *

de CORNELIU STOICA

În epoca modernă, cu deosebire în perioada de trecere de la feudalism la capitalism (1741—1864), localitatea Țirgu Ocna cunoaște o evoluție spectaculoasă. Localitatea aparține subgenerației orașelor din secolele XVI—XVIII¹, cunoscând un ritm maxim de creștere teritorială de 1150% și a populației de 200%.² Am putea socoti secolul XVIII ca „secolul Țirgu Ocnei“.

Urmărind creșterea demografică a principalelor localități moldovene în această perioadă, putem considera Țirgu Ocna printre *orașele mari* la sfârșitul secolului XVIII și prima jumătate a secolului XIX³. În 1774, cu cei 3535 locuitori,⁴ ocupa locul al doilea după Iași, în 1803, cu cei 3 035 locuitori,⁵ locul al patrulea după Iași, Botoșani și Birlad, în 1832, cu cei 5012 locuitori,⁶ locul al șaselea după Iași, Botoșani, Galați, Roman și Birlad, pentru ca în 1859, cu cei 8 295 locuitori⁷, să ajungă pe locul al unsprezecelea după Iași, Botoșani, Galați, Birlad, Huși, Piatra Neamț, Roman, Focșani, Fălticeni și Bacău.⁸

Trebuie subliniat și faptul că Țirgu Ocna a fost cel mai mare oraș neresedintă de ținut din Moldova și pînă la 1859 cel mai mare oraș al ținutului Bacău. În 1774, populația Țirgu Ocnei era de 10 ori mai mare ca a Bacăului, în 1803 de 3 ori, în 1832 de aproape 2 ori, pentru ca în anul 1859 populația Bacăului să întrecă pentru prima oară pe cea a Țirgu Ocnei, 8 972 de locuitori față de 8 295 de locuitori.

* Pentru evoluția localității în evul mediu, vezi „Carpica“, XXI, 1990.

1. Al. Ungureanu, *Orașele din Moldova, Studii de geografie economică*, București, 1980, p. 29.

2. *Ibidem*, p. 49—50.

3. Ecaterina Negruți, *Clasificarea localităților urbane din Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Considerații demografice*, în AIIAI, XII, 1975, p. 11.

4. *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, *Recensămintele populației Moldovei din anii 1772—1773 și 1774*, partea a II-a, Chișinău, 1975, p. 329—336.

5. Ecaterina Negruți, *op. cit.*, p. 9 și Anexa nr. 1.

6. ASI, *Visteria Moldovei*, tr 644, op. 708, condicta nr. 107, f. 16—17.

7. *Lucrările statistice făcute în anii 1859—1860*, Capitolul II, Iași, 1862, p. 107—115; vezi și *Indicele comunelor României după noua organizare a legii comunale*, București, 1865, p. 8.

8. Vezi supra, nota 3.

În a doua jumătate a secolului XIX, populația orașului staționează (8 460 locuitori în 1871),⁹ pentru ca la începutul secolului nostru chiar să regreseze (7 989 locuitori la recensământul din anul 1912¹⁰).

Tabelul nr. 1

Evoluția numărului de locuitori ai orașului Tîrgu Ocna în perioada 1774—1918

1774 ¹¹	1820 ¹²	1832 ¹³	1838 ¹⁴	1860 ¹⁵	1871 ¹⁶	1899 ¹⁷	1912 ¹⁸
3 535	4 365	5 012	5 910	8 195	8 460	8 028	7 989

Din tabelul de mai sus observăm 2 perioade distincte în evoluția numărului de locuitori ai orașului Tîrgu Ocna. O primă perioadă, cuprinzând secolul XVIII și prima jumătate a secolului XIX, este caracterizată printr-o creștere continuă a populației până în 1860. În secolul XVIII, populația orașului s-a dublat, pentru ca în perioada 1774—1860 să înregistreze o creștere de 2,3 ori, cu un ritm ceva mai lent însă. Urmează o a doua perioadă (1860—1918) de stagnare sau chiar regres în creșterea populației.

Sintetizînd datele pentru perioada ultimelor două secole, putem încadra Tîrgu Ocna, după clasificarea propusă de Al. Ungureanu, în timpul orașelor cu o *scădere progresivă a ritmului de creștere*¹⁹.

Pentru perioadele de timp mai îndepărtate sînt foarte greu de separat, în bilanțul total al populației urbane, cele două componente ale sale (bilanțul natural și bilanțul migratoriu), deoarece înregistrări complete ale stării civile apar după Unirea Principatelor, iar înregistrarea sporului migratoriu organizată doar în perioada contemporană.

Datele privitoare la a doua jumătate a secolului XIX, în doi ani luați pentru comparație, 1869 și 1899, indică faptul că bilanțul natural al populației urbane avea valori destul de mici. Natalitatea avea valori re-

9. Dimitrie Frunzescu, *Dicționar topografic și statistic al României...*, București, 1872, p. 324—325.

10. *Dicționarul statistic al României întocmit pe baza rezultatelor definitive ale Recensământului general al populației din 19 decembrie 1912*, vol. I, București, 1914, p. 58.

11. Vezi supra, nota 4.

12. ASI, *Vistieria Moldovei*, tr. 166, op. 184, condica nr. 10, f. 288v—289v.

13. Vezi supra, nota 6.

14. ASI, *Vistieria Moldovei*, tr. 1316, op. 1488, condica nr. 1219.

15. Vezi supra, nota 7.

16. Vezi supra, nota 9.

17. *Recensământul general al populației României*, București, 1905, p. 374—375.

18. Vezi supra, nota 10.

19. Al. Ungureanu, *op. cit.*, p. 56.

lativ ridicată, însă și valorile mortalității erau mari, egalând sau depășind natalitatea. În orașe stagnante ca Tîrgu Ocna, cu tendințe de îmbătrînire, natalitatea avea valori mai reduse, în jur de 23—24‰. Mortalitatea înregistra valori medii de 3‰ și se datora în parte stării precare a asistenței sanitare. În primele decenii ale secolului XX, sporul natural tinde spre 0.

Structura populației pe sexe poate fi urmărită pe o perioadă mai îndelungată, folosind datele catagrafiei din 1832 și ale recensămîntului din 1860, 1899 și 1912.

Tabelul nr. 2
Structura pe sexe a populației orașului Tîrgu Ocna
în perioada 1832—1918

Sexul	1832 ²⁰	1860 ²¹	1899 ²²	1912 ²³
Masculin	2 540	4 189	4 624	4 450
Feminin	2 472	4 006	3 404	3 539
TOTAL	5 012	8 195	8 028	7 989

Vom sesiza două perioade distincte în evoluția coeficientului de masculinitate a) 1832—1912 cu o predominare a populației masculine și b) după 1912 cu o predominare a populației feminine.

Românii reprezentau majoritatea populației orașului încă din evul mediu, cu toate că vom întîlni și o populație de alte naționalități. La 1774, familiile negustorilor armeni și evrei constituiau aproape 21% din populația orașului, la care se adăugau unguri, greci și ruși, iar la 1832, pe lângă armeni, evrei, unguri și greci, se mai adăugau 50 de supuși străini (43 austrieci, 3 ruși, 2 prusaci și un englez). Procentul populației de altă naționalitate va scădea treptat după 1900.

În secolul XVIII, ca și în cel următor, ponderea populației originare din alte provincii era mai ridicată, lucru explicabil atât prin poziția geografică, cât și prin puterea de atracție al acestui important centru minier și comercial în epoca respectivă. În recensămîntul de la 1774 sînt menționați 20 de munteni, 11 ungureni (= ardeleni), 7 brașoveni, 4 vrînceni și cîte un birsan, birlădean, gălățean, tîrgoviștean și vasluian ²⁴. Această situație rămîne valabilă și pentru întregul secol trecut.

Urmărirea evoluției numărului și ponderii populației flotante poate constitui un element util în aprecierea capacității de polarizare a orașelor,

20. Vezi supra, nota 6.

21. Vezi supra, nota 7.

22. Vezi supra, nota 17.

23. Vezi supra, nota 10.

24. Vezi supra, nota 4.

în special pentru perioadele de timp mai îndepărtate pentru care nu avem la dispoziție alți indici. Din punct de vedere profesional, în prima jumătate a secolului XIX, populația flotantă a orașului era reprezentată de lucrătorii de la ocne, de comercianți și de meșteșugari. Date referitoare la populația flotantă au fost înregistrate în catagrafia din 1832 și în recensămintele din 1899 și 1912.

Intensificarea procesului de exploatare a sării la începutul veacului trecut explică numărul mare al flotantilor (între 500—1000 „locuitori nestatorniciți”) la 1832, deținând o pondere de 19,9% din totalul populației. Lunga perioadă de stagnare economică din a doua jumătate a secolului XIX va duce la o reducere substanțială a ponderii populației flotante.

În evul mediu, densitatea populației atingea valori mari, între 70 și 100 loc./ha. În secolele XVIII—XIX, densitatea populației Tîrgu Ocnei scade ca urmare a puternicei creșteri teritoriale și a caracterului semi-urban al unor cartiere alcătuite din locuințe unifamiliale, înconjurate de terenuri cu folosință agricolă.

Alte aspecte privitoare la populația orașului (piramida vîrstelor, dinamica soldului migratoriu, structura profesională) nu pot fi abordate din cauză că lipsesc datele statistice necesare.

Existența unor bogate resurse ale subsolului, sarea, petroliul, ozocherita, apele minerale, va favoriza dezvoltarea mai timpurie a relațiilor capitaliste în această zonă.

Aceste bogații ale subsolului trotușean au atras atenția numerosilor călători străini, francezi și englezi, elvețieni și germani, austrieci, și maghiari, rusi și armeni, care au consemnat o mare varietate de date despre această zonă.

Astfel, putem aminti pe consulii francezi Charles de Peyssonnel și Poijade, inginerul Balthazar Hacquet, franțuzoica Aloyse de Carlovitz, austriacul Franz Joseph, sasul Andreas Wolf, francezii Jean Louis Cabra și Anpert, abații italieni Ignăe Raicevich și Francisc Pizzgalli, consulul rus Wilhelm de Kotzebue, care s-au referit la saline, la venitul adus de acestea domniei, la petrol, „uleiul muntilor”, la marea extindere a pădurilor, la existența apelor minerale etc.²⁵

Unele date statistice despre orasele trotușene le furnizează consulul prusac J. W. Neugebauer iar mai sumare consulul englez J. H. Skeene.²⁶

Flora din zona tîrgocneană a fost cercetată de doi botanisti străini, Julius Edel (1835)²⁷ și Charles Guébard (1848)²⁸. Amintindu-i și pe

25. N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, ed. de Adrian Angheliescu, București, 1981, p. 354, 384—390, 432, 475, 554, 560.

26. D. Ciurea, *Civilizația în Moldova în perioada 1834—1849*, în AIIAI, XIII, 1976, p. 36.

27. Idem, *Știri istorice relative la Moldova din jurnalul inedit al botanistului Julius Edel (1835)*, în SCSI, s. III, 1—2/VI, 1955, p. 59.

28. Paul Păltănea, *O nouă descriere a Moldovei de botanistul Charles Guébard*, în CI IX—X, 1978—1979, p. 623.

ctnograful maghiar Gegö Elek și geologul francez Henri Coquand (1867) nu am făcut decît să înregistrăm doar o parte din călătorii străini care ne-au lăsat date interesante despre Tîrgu Ocna și împrejurimile sale²⁹.

Pe primul loc în industria extractivă care se separase de industria prelucrătoare se situa sarea, cu cel mai important centru de exploatare ia Tîrgu Ocna. Exploatarea sării era un monopol al domniei (din 1828 al statului), dar pînă în 1860 zăcămintele au fost exploatare de către arendași ai statului. De la 1 ianuarie 1862, exploatarea sării s-a făcut numai în regia statului. În 1849 erau în exploatare patru gropi de sare : groapa arestaților (din 1826), groapa Oporeanului (din 1835), groapa Candida (din 1836) și groapa Ocnița (din 1843). Adîncimea lor nu depășea 62 de stîneni (138 m).³⁰

Tehnica extragerii sării a rămas aceeași ca în perioada precedentă. Abia în 1870 s-a introdus metoda de extragere a sării prin galerii și stîlpi, iar înlocuirea parțială a muncii manuale a început în 1874, cînd a fost introdusă prima mașină cu vapori în salinile din țară³¹.

Din 1870 se deschide mina Moldova Vece folosind un sistem de exploatare, cel al camerelor mari trapezoidale și pilieri centrali. S-au deschis 4 camere mari trapezoidale Caroi (30 m lățime și 130 m lungime), Negri (36 m lățime și 164 m lungime), Cîndescu (40 m lățime și 141 m lungime) și Ștefan cel Mare (37 m lățime și 140 m lungime). Podul de trecere era executat în camera Cîndescu. Cîmpul de abataj, creat prin aceste 4 camere, a asigurat o rezervă deschisă care s-a exploatat pînă în 1950, cînd s-a trecut la exploatarea unei noi mine deschise încă din 1937.

Între 1875—1881 s-a folosit o mașină de extracție cu aburi la care s-a renunțat în 1881 ca urmare a inundării Ocnelor Unite. După o întrerupere de 10 ani se pune în funcție o nouă mașină de extracție cu aburi care va fi amplasată la gura puțului de extracție al camerei Carol.

Forța de muncă era asigurată în epoca modernă de rufetași, la care trebuie adăugați și condamnații (osîndiții la ocnă), folosiți în exclusivitate doar la tăierea sării în interiorul gropilor.

Rufetui ocnei era divizat, în funcție de natura lucrării prestate, în două mari categorii cuprinzînd 11 „clase principale“.

În prima categorie — alcătuită îndeosebi din lucrători români și secui — intrau „clasele“ : șavgailor, lăturașilor, curtenilor, gurarilor, tă-răbunțașilor și herghelegiilor, iar cea de a doua, compusă în mare parte din țigani, o formau „clasele“ glodașilor, ferarilor, feștișarilor, mește-

29. Gegö, Elek, *A moldvai magyar telegegrö*, Buda, 1838, p. 15—16 : H. Coquand, *Sur les gîtes de pétrole de la Valachie et de la Moldavie sur l'âge des terrains qui les contiennent*, în „Bull. Soc. Géol. Franc.“, II-ème serie, XXIV, Paris, 1867.

30. *Dezvoltarea economiei Moldovei între anii 1848 și 1864, Contribuții*. București, 1963, p. 173. Pe la 1800 se lucra în două ocne : „Ocna Tilharilor“ și „Ocna cu Brad“.

31. Nicolae Maghiar, Ștefan Olteanu, *Din istoria mineritului în România*, București, 1970, p. 250—251.

rilor (lemnari și pielari) și tocmiților. Rolul precumpănitor în procesul de exploatare a sării revenea și acum „adevăraților mineri“, care erau șavgăii³².

În privința numărului lucrătorilor de la saline, acesta cunoaște un mers ascendent circa 511 în 1810, 650 în 1828, 682 în 1832, 1006 în 1852, pentru ca în 1863 numărul să scadă la 961 rufetași. Numărul șavgăilor este însă mai mic, de 120 în 1832, 183 în 1839, 168 în 1846, 173 în 1856, reprezentând doar, cu aproximație, între 17 și 23 % din totalul forței de muncă angajată la ocne³³.

Producția de sare a crescut continuu în secolul XIX. În 1810 se extrăgeu aproximativ 17—18 milioane ocale (21947 t — 23238 t), în 1825 între 25—30 milioane (32275 t — 37730 t)³⁴, iar între anii 1861—1864 producția va fi și mai mare, din care, 2/3 vor fi exportate în Turcia, Rusia și Polonia³⁵. Se pare că necesarul consumului intern de sare se ridica pe la 1845 la peste 11 milioane ocale³⁶.

În perioada 1828—1862, ocnele vor fi concesionate unor antreprenori ca Ștefan Meitani, Gheorghe Opreanu, Alexandru Vilara, Mișa Anastasievici și Constantin Ciocan. Statul a pierdut cu mult peste jumătate din beneficiile pe care o administrație chibzuită și o exploatare rațională a sării le-ar fi obținut. Cea mai mare parte din aceste beneficii au fost în-sușite de arendașii ocnelor prin căi și mijloace permise, dar și nepermise fiind sustrate din sfera activităților productive. Adoptarea regiei, ca procedeu unic de administrare a ocnelor de către stat, va avea rezultate benefice, exploatarea sării — despovărată de vechile practici medievale — pășind după 1862 pe făgașul capitalist al dezvoltării sale.

Valorificarea sării pe piața internă se făcea prin intermediul negustorilor de profesie, fie prin vânzare țaranilor pe credit. După 1862 vânzarea în țară și la export a fost preluată de stat, ca și beneficiile ce rezultau, punând capăt practicii dăunătoare a arendașiei ocnelor³⁸.

Voiumul și valoarea exportului moldovenesc de sare a depins în prima jumătate a veacului trecut, întâi de toate, de limitarea la numai două a direcțiilor de export a sării, respectiv spre Rusia și spre Turcia, celelalte fiind închise acestui produs. Dacă spre Polonia trecerea sării a fost oprită încă din secolul XVIII, spre Imperiul habsburgic sistarea exportului s-a făcut abia în 1832. Până în acest an i s-a permis baronului Ștefan Meitani, supus austriac, să vîndă sare transilvănenilor care tre-

32. D. Vitcu, *Istoria salinelor Moldovei în epoca modernă*, Iași, 1987, p. 99.

33. *Idibem*, p. 100.

34. *Dezvoltarea economiei Moldovei...*, p. 175.

35. N. Suțu, *Opere economice*, ed. I. Veverca, București, 1957, p. 181.

36. D. Vitcu, *Comerțul cu sare în Moldova între anii 1832—1862*, în AȘUI, s. III, 1/XIX, 1973, p. 89.

37. *Idem Istoria salinelor Moldovei...*, p. 70—85. Este cea mai documentată lucrare privitoare la exploatarea sării în Moldova pînă în a două jumătate a veacului trecut.

38. *Ibidem*, p. 156.

ceau hotarului în acest scop, din cele 8 magazine existente de-a lungul graniței, pe moșiile Comănești (4), Doftena (2), Dărmănești (1) și Slănic (1)³⁹ În Țara Românească sarea moldovenească era prohibită înainte de 1832, însă tranzitul spre Serbia era liber. În ciuda unor restricții se exportau în 1840 circa 7 milioane ocale de sare prin Galați, în sudul Dunării⁴⁰.

Volumul exportului moldovenesc de sare în Balcani a variat în perioada 1832—1862 între 7—8 milioane ocale pe an⁴¹.

Indiferent dacă ocele erau arendate sau în regie, închirierea carelor pentru transportul sării la schele se făcea de către camera ocnelor sprijinită de către dregătorii ținuturilor, în baza poruncilor domnești pe care aceștia le primeau⁴².

Atât de importantă era exploatarea sării pentru economia ținutului Bacău, încît cele mai vechi steme ale ținutului Bacău, din 1806—1812 și 1817—1819, au ca element caracteristic o stîncă (sau mai multe stînci) de sare^{42 a}.

Din Tîrgul Ocna porneau mai multe drumuri ale sării „drumul Ocnei“ (Tîrgu Ocna-Galați), „drumul Sculenilor“, drumul Ocna-Leova și drumul Lipcanilor⁴³.

Transportul sării devenise o problemă de stat dificilă. Pentru rezolvarea ei s-au preconizat mai multe soluții: folosirea Siretului, construcția unei căi ferate între Tîrgu Ocna și Galați (proiectată de Mihalic de Hodocin, N. Suțu, societăți străine etc.), numeroase proiecte de modernizare a drumurilor⁴⁴.

În 1867, un consorțiu anglo-austriac s-a oferit să ia concesiunea construirii și exploatarei liniei ferate Ițcani—Galați cu o ramură la Iași și alta la Tîrgu Ocna, dar guvernul român nu i-a acordat decît construirea liniei Ițcani-Roman, cu ramurile Pașcani-Iași și Verești-Botoșani⁴⁵.

Abia în 1875 se concesiona construirea căilor ferate Ploiești-Predeal și Adjud-Tîrgu Ocna englezului Crawley⁴⁶, deși pentru linia Adjud-Tîrgu Ocna, Gr. Heliad făcuse o ofertă mai avantajoasă⁴⁷. Pentru transportul sării ia gară (Gara mare) se foloseau carele, înlocuite pentru scurt

39 Idem, *Exportul moldovenesc de sare în Balcani în deceniile premergătoare unirii principatelor*, în AIIAI, XVI, 1979, p. 223.

40 *Ibidem*, p. 230.

41 *Ibidem*, p. 237.

42 Idem, *Arendarea ocnelor în Moldova între anii 1832—1862*, în AIIAI, IX, 1972, p. 33.

42a Dan Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România, București*, 1977, p. 186—187.

43 D. Vitcu, *Din istoria transporturilor în Moldova în prima jumătate a veacului trecut. Drumurile sării*, în „Vrancea-Studii și comunicări“, II, Focșani, 1978, p. 61—70.

44 *Dezvoltarea economiei Moldovei...*, p. 175, nota 8.

45 *Istoria României*, IV, București, 1964, p. 463.

46 *Ibidem*, p. 467, Linia Adjud-Ocna urma să coste 9 350 000 franci: cf. Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Tratatul internațional ale României, 1354—1920*, București, 1975, p. 210—211.

47 *Istoria României*, IV, p. 567.

timp, între anii 1885—1886, cu un funicular⁴⁸, care nu putea transporta decît circa 13 700 t/an. A fost nevoie să se construiască un tunel cu o lungime de 876 m și secțiunea de 4,80 m² ce a fost dat în folosință după 1895⁴⁹. În același timp s-a săpat și o galerie secundară de legătură cu ●nele Unite pentru evacuarea apelor din acestea. În felul acesta s-a realizat înlocuirea transportului pe verticală, cu cel pe orizontală, mutîndu-se și înainta pe actualul amplasament.

În 1892 se dă în funcțiune uzina de curent continuu care alimentata cele 12 lămpi cu arc voltaic montate în abataj. După 1907, uzina electrică își va mări puterea industrială prin introducerea a 3 motoare Diesel.

În luna august 1917, în timpul aprigeilor lupte desfășurate la Cireșoia și Coșna, salina va fi bombardată de către germani, avariindu-se uzina ce alimenta cu energie atât salina, cit și orașul.

Pe locul secund în industria extractivă, după sare, se situă extragerea țiteiului, a păcurii, folosită la unșul roților, în medicina veterinară, în industria de prelucrare și, către sfîrșitului celui de-al șaselea deceniu al secolului trecut, la iluminat⁵⁰.

Cunoscut încă din secolul XVII în zona Mosoare și Poieni, petrolul din împrejurimile orașului Tîrgu Ocna va fi exploatat abia de la mijlocul secolului trecut.

Prima mențiune despre pătrunderea capitalului străin în industria petrolul din această zonă, ca de altfel și în România, este din anul 1861. La 15 iunie, francezul Olivier de Lalande solicita permisiunea de a exploata petrol pe domeniul Ocna⁵¹. Alexandru Ioan Cuza apreciază cu mult interes cererea, iar Consiliul de Miniștri, pe baza rezoluției sale, aprobă ca Olivier de Lalande să exploateze petrolul timp de 20 de ani pe moșia Ocna, în schimbul unei rente de 10 % din producția obținută⁵². Se pare că primele încercări de aplicare a contractului s-au făcut în același an în localitatea Mosoareie⁵³.

Exploatarea petrolului de pe domeniul Ocna a început abia în 1864 cînd Olivier de Lalande a izbutit să aducă din Franța capital, o parte din instalațiile de foraj și personal tehnic. Lucrările au început în dealul Cireșoia, schela Ocna, la data de 1 decembrie 1864 și au continuat pînă în primăvară. La 7 aprilie 1865 se săpaseră 25 puțuri, între 9 și 56 m adîncime fără a se extrage petrol. Concomitent, ceruse aprobarea și începuse lucrările de exploatarea petrolului pe acest domeniu și un oarecare Metaxa. Rezultatele obținute nu au fost satisfăcătoare și în martie 1866 din lipsă de capital, Olivier de Lalande solicita Ministerului de Finanțe aprobare de a transmite exploatarea lui Gabriel Solovy et companie⁵⁴.

48 Gheorghe Iordache, *Icoane țirgocnen*, București, 1940, p. 33.

49 *Ibidem*.

50 *Dezvoltarea economiei Moldovei...*, p. 175.

51 Constantin M. Boncu, *Contribuții la istoria petrolului românesc*, București, 1973, p. 430, nr. 136.

52 *Ibidem*, p. 162.

53 *Ibidem*, p. 145.

54 *Ibidem*, p. 163.

La Mosoare a funcționat, la începutul deceniului șapte, prima sondă din România săpată prin foraj mecanic⁵⁵. Faptul că, pe domeniul Ocnei, pe la 1870 erau numai 23 de puțuri, constituie indiciul că cei doi francezi au renunțat la folosirea forajului mecanic. În anul 1898, extracția era manuală, puțurile aveau o adâncime de 30—44 de stinjeni, iar producția era redusă, comparativ cu celelalte schele din județul Bacău. De altfel, la această dată, în schela Ocna, spre deosebire de celelalte, deși se întrebuintase forajul mecanic, nu se afla nici o sondă în funcție. În același timp, Gabriel Solovy et compani, societate franceză, cu capital de două milioane, face mai multe încercări de foraj pe domeniul Slănic, însă rămân infructuoase, lucrările sînt suspendate și societatea părăsește țara⁵⁶. La 1 iulie 1897 pe teritoriul orașului erau în exploatare 51 puțuri aparținînd societății „Steaua Română”⁵⁷.

Dezvoltarea acestei ramuri industriale cunoaște o ușoară înviorare la începutul acestui secol XX. În 1911, cele 58 de puțuri de la Mosoare și Beleleu dădeau o producție de 119939 kg. În total, în împrejurimile orașului, erau 130 de puțuri din care 58 în exploatare, 66 exploatare și 6 săpate în cursul aceluși an. La Mosoare, între 1906—1911, 8 proprietari exploatau 34 de puțuri care dădeau o producție cuprinsă între 1700—40102 kg⁵⁸.

Începînd a urmări dezvoltarea economică a orașului în epoca modernă, exceptînd industria extractivă asupra căreia am insistat în rîndurile de mai sus, vom sesiza două perioade distincte. În prima jumătate a veacului trecut predomină numai două forme industriale industria casnică și meseriile, care se dezvoltă într-un ritm lent, pentru ca în afara celor două forme industriale (industria casnică și meseriile) să întîmpine și celelalte forme industriale cooperăția capitalistă simplă, manufactura, centralizată și descentralizată, fabrica⁵⁹. Spre sfîrșitul secolului se dezvoltă sistemul de fabrică, dar se mai mențin încă manufactura modernă și munca capitalistă la domiciliu.

Recensămîntul din 1774 consemnează nu mai puțin de 27 de meserii practicate de locuitorii Tîrgu Ocnei⁶⁰. Meșteșugurile alimentare ocupau un loc important în viața orașului. Vom întîlni un număr relativ mare de morari (8 în 1774, 6 în 1832), pitari (6 în 1774, 5 în 1830), măcelari, horicari (1 în 1774). Prelucrarea pieilor se făcea în ateliere aflate spre periferia orașului. Tăbăcitul pieilor era făcut de două categorii de meșteșugari tăbăcarii (3 în 1774) și tălpălarii (11 în 1830). Cei mai numeroși meșteșugari specializați din această ramură erau cojocarii (6 în 1774 și

55 Ștefan Bălan, Nicolae Șt. Mihăilescu, *Istoria științei și tehnicii în România, date cronologice*, București, 1985, p. 157.

56 Constantin M. Boncu, *op. cit.*, p. 163.

57 *Ibidem*, p. 168.

58 *Indrumător în Arhivvele Statului județul Bacău* = *Indrumător Bacău*, I, București, 1979, p. 79.

59 G. Zane, *Industria din România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, București, 1970, p. 6—7.

60 Vezi supra, nota 4.

2 în 1830) și blănarii (13 în 1774, 3 în 1830). Încălțăminteă orășenilor era lucrată de ciubotari (15 în 1774), cavafi (3 în 1830) și cizmarii. Curelarii (1 în 1774 și în 1830) și șelarii (1 în 1774) lucrau diferite obiecte pentru harnașament. O altă categorie de produse animale, grăsimile, erau prelucrate de meșteri pentru obținerea luminărilor și a săpunului. Ei mai erau numiți și mumgii (1 în 1830). Țesutul și prelucrarea țesăturilor erau practicate de : torcători (1 în 1774), postăvari (1 în 1774), boiangii (1 în 1830), croitori (4 în 1774 și 3 în 1830), abageri, mătăsărițe (una în 1774). Prelucrarea lemnului cunoștea un număr mare de specializări lemnavari (1 în 1774), teslari (1 în 1774), timplari, șindrilari, dogari (1 în 1774), rotari (3 în 1774), stoieri (1 în 1774), etc. Spre sfârșitul secolului XVIII întilnim și alte categorii de meșteșugari : pietrari, zugravi, căldărari (1 în 1774), olari (6 în 1774), blidari (1 în 1774), bărbieri (3 în 1774 și 1830) etc.⁶¹

Pietrari vom găsi și la începutul secolului nostru. Pe la 1901, carierele de piatră de pe valea Sălănicului dădeau o producție de 61 vagoane de piatră cioplită și 274 vagoane piatră brută necesară diverselor construcții. La Gura Sălănicului, în 1912, erau cariere de piatră, dintre care una făcea pietre de toci⁶².

Industria orașului în 1832 era formată din 9 „fabrici“, din care una de luminări, 8 fierăstraie, 2 velnițe, 6 mori și 10 fierării⁶³. Spre sfârșitul secolului se construiesc 3 fabrici de gaz (rafinării) în oraș⁶⁴.

Într-un anuar statistic, din 1905, sînt menționate la mica industrie, un abator, o fabrică de ape gazoase, 2 fierării, 3 mori, o fabrică de pieiărie și tăbăcărie. Tot în același anuar sînt înregistrați 85 de meseriași practicînd 28 meserii⁶⁵.

În 1908 își începe activitatea o fabrică de var gras, ciment și ghips. Un tabel statistic din același an menționează existența unei fabrici de unelte agricole, alta de ape gazoase, iar a treia de săpun. Mai funcționau în oraș 2 tăbăcării și 5 cazane de țuică⁶⁶.

Și comerțul cunoaște o evoluție ascendentă în epoca modernă. La începutul secolului XIX se înmulțesc dughenile construite de-a lungul „drumului Ocnei“, în Geoseni, stîrnind protestul șavgăilor și a unor negustori rzai vechi care se bucurau de unele privilegii din partea domniei

61 *Ibidem*; vezi și Ioan Murariu, *Ținutul Bacău în secolele XV—XIX(II)*, în „Carpica“, XVII, 1985, p. 115, Anexa nr. 9 și p. 14; idem, *O statistică a dughenilor meșteșugărești din așezările urbane ale Moldovei în 1830*, în AIIAI, XXV/1, 1988, p. 361 (Anexa). De asemenea, pentru toate meșteșugurile practicate în târgurile și orașele moldovene pînă la mijlocul secolului XIX, a se vedea Ștefan Olteanu, Constantin Șerban, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu*, București, 1969, p. 264—286.

62 *Indrumător Bacău*, p. 79.

63 Vezi supra, nota 6.

64 Constantin M. Boncu, *op. cit.*, p. 183, nota 1072.

65 *Anuarul general al agriculturii, comerțului și industriei Române pe anul 1905*, București, 1905, p. 70—71.

66 *Indrumător Bacău*, p. 7

(ținerăa crișmelor, vânzarea cărnii)⁶⁷ și se vedeau concurați de negustorii așezați de curînd în oraș.

Unele documente din arhivele brașovene menționează la sfîrșitul secolului XVIII, prezența negustorului Crăciun din Tîrgu Ocna, pe la 1776, pe piața brașoveană, cît și existența unor dughene ale negustorilor brașoveni în Tîrgu Ocna⁶⁸.

Astfel, două documente, din 15 mai 1788 și 10 iunie 1789, consemnează mărturia mai multor negustori și locuitori din Tîrgu Ocna, între care și parohul bisericii Sf. Nicolae, despre dughena Saftei Todoroaia care a ars împreună cu marfa lui Dumitru Lazăr Brașoveanu cînd au venit turcii de au dat foc tîrgului⁶⁹.

Vechile catagrafii menționează un număr apreciabil de negustori ca bogasieri (6 în 1830), cavafi (3 în 1830), brașoveni (7 în 1774 și 2 în 1830), bacali (2 în 1774 și 16 în 1830), crișmari (5 în 1774 și 46 în 1830), precupeți (1 în 1774 și 6 în 1830), cafegii (3 în 1830) etc. La 1830 erau 115 dughene din care 38 de starea I, 38 de starea a II-a, iar 39 de starea a III-a⁷¹. Din cele 115 dughene un număr de 32 reprezintă de fapt ateliere meșteșugărești. Anuarul statistic din 1905 înregistrează 56 de comercianți care exercită 14 activități comerciale, între care menționăm și cele 3 hoteluri, o farmacie și 2 librării⁷².

Înscrise în nu mai puțin de 43 de hrisoave domnești (inclusiv cel acordat de Mihail Sturza în 1834), privilegiile acordate rufetașilor pentru munca lor deosebit de grea și-au diminuat substanța pe la jumătatea veacului trecut.

Una din cauzele principale ale înrăutățirii regimului de viață a rufetașilor o constituia insuficiența pămînturilor ce li se acordaseră de la început din trupul moșiei domnești a ocnelor (devenită a statului după 1828) pentru hrana lor și a vitelor lor⁷³.

Insuficiența pămînturilor a rezultat din procesul de urbanizare ce a determinat o creștere a populației și o diversificare a ei pe profesii, din înstrăinările unor pămînturi de către rufetașii înșiși, din daniile domnești atribuite Epitropiei Sf. Spiridon în moșia ocnei, ca și din rășluirea moșiei domnești de către vecini (N. Ghica dinspre Comănești, vornicul Crupenschi dinspre Tisești, Iordachi Lăscăr dinspre Brătești și guvernul austriac dinspre Transilvania pînă la feredeiele Slănicului⁷⁴).

În ciuda numeroaselor acte oficiale care consfințeau dreptul de proprietate al domniei (din 1828 al statului) asupra moșiei ocnelor, rufetașii n-au în etat să se considere stăpîni de drept și de fapt ai acelor locuri.

67 *Documente privitoare la istoria economică a României, Orașe și țirguri, 1776—1861, Moldova, Seria A, =DIER/, vol. II, București, p. 465, nr. 51.*

68 *Catalogul documentelor românești din Arhivele Statului Brașov, I, București, 1955, p. 186, nr. 1039 și 1040.*

69 *Ibidem*, p. 332, nr. 2025; p. 337—338, nr. 2066; p. 342, nr. 2101.

70 *Vezi supra*, nota 61.

71 Ioan Murariu, *O statistică a dughenelor meșteșugărești...*, p. 361.

72 *Vezi supra*, nota 65.

73 D. Vitcu, *Istoria salinelor Moldovei...*, p. 121.

74 *Ibidem*, p. 123.

Veleitățile de proprietari absoluți asupra suprafețelor deja folosite, conjugate cu insuficiența locurilor de hrană pentru rufetașii deveniți minoritari pe moșie, abuzurile autorităților centrale (Vistieria) sau a celor locale (Cămara ocnelor), toate acestea au contribuit la izbucnirea, spre sfârșitul veacului trecut (1886—1900), a unui lung proces între stat, pe de o parte și ocneni, pe de altă parte, încheiat pe la 1900 cu victoria celor din urmă ⁷⁵.

După intrarea în vigoare a Reguimentului organic (1832), s-a declanșat o aprigă dispută, pînă atunci desfășurată în stare latentă, între obștea țirgoveților pe de o parte, sprijinită de autoritățile ținutale și rufetul ocnelor, pe de alta, bazat pe vechile privilegii recunoscute de către domnie.

Înființarea Eforiei orășenești la Țirgu Ocna devenise scopul legitimat de Regulament al țirgoveților, dar înfăptuirea nu era posibilă atîta vreme cît unele privilegii acordate rufetașilor („iraturile“ pităriilor, căsăpiilor, păcurei ș.a.) nu erau anulate, pentru că ele ar fi asigurat venitul necesar noii instituții administrative.

La 10 iunie 1832, Departamentul din Lăuntru a primit raportul Isprăvniceii Bacău împreună cu jurnalul încheiat de obștea iocuitoare din Țirgu Ocna prin care se cerea înființarea unui stat orășenesc format din 3 „mădulari“, un secretar și un scriitor. Departamentul, socotind că prin aceasta „s-ar putea aduce jignire interesului lucrării cămării ocnelor și s-ar putea naște în toate zilele tulburări și sfezi cu rufeturile ocnei vroidnd a-și apăra dreptățile și privilegiile ce au hărăzit cu hrisoave domnești“, n-a dat curs cererilor isprăvniceii și obștei ⁷⁶.

Obștea va interveni din nou, fără succes, și în 1840, 1844. Abia în 1846, domnul Moldovei, Mihail Sturdza, dispunea înființarea eforiei la Țirgu Ocna, lăsîndu-le țirgoveților locul de imasă pentru pășunatul viteilor, numind drept prezident al eforiei pe cămărașul ocnei „pentru a nu plăti eforia iefi în zadar“, urmînd ca din venitul eforiei să se dea anual cîte 4000 lei care se vor întrebuița ca pensii în ajutorul rufetașilor ocnei care nu mai pot „să-și inchipuiască hrana vieții“. În raportul Sfatului Administrativ din 30 ianuarie 1846 se arată că lucrarea pentru înființarea eforiei se va face potrivit rezoluției domnești de pe raportul comisiei orînduite la Țirgu Ocna ⁷⁷. S-au stabilit și hotarele orașului gura Găleanului, Tisești, Gura Slănicului, Mosoare și Vilcele.

Veniturile proveneau din taxele percepute pe vasele cu vin intrate în țirg, pe zeciuală patentarilor, ridicîndu-se la 24819 lei, la care se adăugau veniturile cîntarului și costului, din care se dădeau însă 700 lei bisericii Sf. Nicolae ⁷⁸.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 124.

⁷⁶ D. Agache, *Înființarea eforiilor orășenești în Moldova*, în CI, IV, 1973, p. 201.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 202.

⁷⁸ ASI, *Secretriatul de stat al Moldovei*, dosar 175, f. 55 (original); vezi și ASBc, *Primăria orașului Tg. Ocna* dosar 1/1846, f. 2—4 (copie).

Eforia a avut multe probleme de rezolvat din punct de vedere administrativ și organizatoric pentru că, pînă atunci, se exercitase administrarea cămării ocnei asupra localității. Prin legea administrativă din 1864 eforia se transforma în Primăria comunei urbane Tîrgu Ocna, cu o circumscripție administrativă ce cuprindea Gura Slănicului, Mosoare, Poieni, Păcuri, Tisești și Vilcele⁷⁹.

În propunerile făcute în 1840 se arată că, în Tîrgu Ocna, intrau anual peste 35000 de cărași și că venitul obținut va putea acoperi cheltuielile trebuincioase „precum sporirea pavellii și ținerea ei, înființarea fanariilor pentru noapte, tulumă și tot tacîmul focului de care acest tîrg se află lipsit... zidiri publice precum școală, spital și temniță de arestați și alte îmbunătățiri ce ar trebui“⁸⁰.

În anii ce au urmat înființării eforiei se vor realiza, cu dificultate, multe din propunerile făcute în 1840.

Iluminatul orașului s-a făcut pînă după 1862 cu luminări, iar în acest an Ministerul de Interne a respins o ofertă de iluminare cu gaz fotogen, făcută de spîterul local, pe motiv că nu există o contraofertă⁸¹. După 1862 se realizează iluminarea Tîrgului Ocnei cu gaz fotogen. S-au folosit felinare cu acoperămint de tablă. Aprinderea felinarelor și îngrijirea lor cădea în sarcina „oamenilor făurași“⁸². După 1900 se realizează iluminatul electric, odată cu construirea uzinei electrice. În 1916, centrul orașului era luminat electric.

Pe la 1910 încep forările pentru descoperirea surselor de apă potabilă de către o firmă din Bacău, găsindu-se o pînză freatică corespunzătoare doar la Bogata. Aductiunea apei potabile pînă la Tîrgu Ocna a fost efectuată de o firmă din București și a fost terminată în 1921.

Deși înepute spre sfîrșitul veacului trecut, lucrările de canalizare se vor efectua, paralel cu cele de alimentare cu apă, după 1910, realizîndu-se pînă în 1920 doar 5 km de canalizare.

Sînt sistematizate străzile prin aliniere, deschideri sau închideri de drumuri, din care doar două erau pavate cu piatră cubică, 7 cu bolovani de rîu, 46 șoseluite și 38 de străzi nepavate. În oraș mai existau 2 piețe pavate cu bolovani și piatră cubică. În 1912, orașul avea un număr de 99 de străzi⁸³.

Înainte de 1832, în orașul Tîrgu Ocna n-au existat școli organizate de către stat. În această situație familiile boierești au recurs la aducerea unor dascăli străini în vederea instruirii copiilor lor. În 1830, familiile din Tîrgu Ocna au adus „pe a lor cheltuială dascăli greci“. În acest an au luat ființă două școli grecești în oraș, dintre care una condusă de Jany

79 *Indicele comunelor României...*, p. 8.

80 D. Agache, *op. cit.*, p. 201.

81 Constantin M. Boncu, *op. cit.*, p. 112.

82 *Ibidem*.

83 *Indrumător Bacău*, p. 79—80.

Elstatiadis⁸⁴. Cîțiva ani mai târziu s-a organizat și o școală condusă de un dascăl francez, Leon Pary⁸⁵, pentru ca în 1846 să fie amintiți doi profesori francezi⁸⁶. La numai doi ani guvernul Moldovei a înființat o școală armeană, alături de cele create la Botoșani, Roman, Focșani, urmare a numărului mare de negustori armeni existenți în oraș în această perioadă^{86 a}.

Dar în acest oraș erau și categorii sociale care cereau organizarea învățămîntului în limba națională. Insistențele acestor categorii sociale au făcut ca în anul școlar 1836—1837 să funcționeze două școli particulare românești, una condusă de dascălul Diamandi, frecventată de 39 elevi, iar aita în frunte cu dascălul Nicolae, care avea 51 de elevi⁸⁷.

Dacă între anii 1830—1840 învățămîntul tîrgocnean începuse să se dezvolte sub forma școlilor particulare cu limbile de predare greaca, franceza și româna, în deceniul al cincilea, obstea orașului va cere Epitropiei învățăturilor publice înființarea unei școli publice în oraș⁸⁸.

Domnitorul Mihail Sturdza va aproba cererea obștii din Tîrgu Ocna, prin care se cerea înființarea unei școli publice cu limba de predare româna, la 30 iulie 1845. Totuși, această școală nu și-a putut începe activitatea decît la 30 octombrie 1845, cînd Epitropia învățăturilor publice l-a numit pe Adam Păun care va desfășura o amplă activitate didactică, apreciată de Gheorghe Asachi în februarie 1847, activitate ce a contribuit la închiderea școlilor particulare în limbile greacă și franceză⁸⁹. În 1849 frecventau cursurile școlii publice 49 de elevi^{89 a}.

Școala publică din acest oraș, înființată în anul 1845, și-a continuat activitatea neîntrerupt, deși dascălii numiți aici aveau de înfruntat multe dificultăți de ordin material și în primul rînd lipsa unui local propriu. Deși problema localului de școală se pusese ciar din momentul înființării, această problemă nu a putut fi rezolvată decît cîțiva ani mai târziu.

Domnitorul Grigore Alexandru Ghica a întreprins în vara anului 1851 o călătorie prin țară trecînd și prin Tîrgu Ocna, prilej cu care locuitorii orașului i-au cerut sprijin material pentru rezolvarea problemei localului școlii. Domnitorul a satisfăcut cererile obștii tîrgocnene cumpărînd casele căminarului Iordache Jorăscu cu prețul de 750 de galbeni, sumă ce a fost achitată în septembrie 1851⁹⁰. În casele cumpărate de la căminarul Iordache Jorăscu, destinate „pentru școala publică”, la în-

84 Dumitru Zaharia, *Unelte date cu privire la începuturile învățămîntului în orașul Tg. Ocna*, în „Carpica”, V, 1972, p. 212.

85 *Ibidem*.

86 N. Iorgă, *Histoire de l'enseignement en pays roumains*, Bucarest, 1932, p. 244—225.

86a „Albina Românească”, XX, 1848, p. 397—398.

87 V.A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800—1864*, I, București, 1892, p. 371; vezi și Dumitru Zaharia, *op. cit.*, p. 212.

88 *Ibidem*, p. 213.

89 *Ibidem*, p. 213—214.

89a „Buletin Foaiie Oficială”, XV, 1847, p. 143—144; *ibidem*, p. 356—357.

90 Dumitru Zaharia, *op. cit.*, p. 215—216 (anexa).

ceputul și-au avut sediul, alături de școală, sfatul orășenesc și poliția⁹¹. Dispunînd de local propriu, școala publică a funcționat fără întrerupere, cuprinzînd un număr tot mai mare de elevi (64 în 1855, 66 în 1856, 85 în 1857, 82 în 1858 și 112 în 1859)⁹².

Dar a la înființarea acestei școli s-a constituit comitetul pentru „privăgherea școlilor începătoare”⁹³, în 1865 exista în oraș „Comitetul municipal de instrucțiune publică”, care avea competență să analizeze conduita învățătorilor la clasă și în afara acesteia⁹⁴. Elevii școlii, în a doua jumătate a veacului trecut, proveneau din cartierele Văleni, Mosoarele, Gura Slănicului, Vîlcele și centrul orașului. În luna iulie 1890, directorul Școlii primare de băieți nr. 1 „Grigore Ghica” din Tîrgu Ocna raporta Revizoratului școlar al circumscripției Bacău-Roman că în această localitate erau 330 de elevi, din care 139 frecventau cursurile acestei școli⁹⁵. Acestora li se adăugau 51 din mediul rural. Școala a avut o bibliotecă veche, constituită încă de pe la mijlocul veacului trecut. Ea a fost îmbogățită, în februarie 1890, prin cărțile donate de căpitanul G.A. Christodulo împreună cu frații săi Ioan, Stefan și Mihai. Donația lor cuprindea 268 de cărți științifice, literare, didactice, 6 hărți murale și 9 tablouri ale principalilor domnitori români⁹⁶. Fiind o școală cu tradiție, acesteia i se încredințau din partea Revizoratului școlar Bacău și unele sarcini de coordonare a învățămîntului din localitățile de pe valea Trotusului. În timpul primului război mondial, localul acestei școli va fi bombardat și distrus de artileria inamică. Se va construi după război, în anii 1926—1928, un nou local de școală.

În 1858 își deschid porțile școlile primare de fete din Bacău, Botoșani, Huși, Roman, Vaslui și Tîrgu Ocna⁹⁷.

După un deceniu, în 1868, este înființată școala primară de băieți nr. 2 „Costache Negri”. În anul școlar 1878/1879, școala funcționează cu două posturi de institutori la patru clase, avea 107 elevi, din care 40 erau copii de agricultori, 11 de comercianți, 24 de meseriași, 11 de alte profesioniști, 17 orfani. În 1905/1906 au fost înscriși 215 elevi, frecvenți 177, promovați 127⁹⁸. La fel ca și Școala primară de băieți nr. 1 și această școală își va forma o valoroasă bibliotecă. În 1879, școala primea 550 de cărți, donate de D. Gusti, T. Codrescu, A. Ghica și alte 41 de persoane⁹⁹.

91 *Ibidem.*

92 V. A. Urechia, *Istoria școalelor...*, III, p. 574; vezi și Dumitru Zaharia, *op. cit.*, p. 215.

93 *Ibidem.*, p. 213.

94 *Indrumător Bacău*, II, București, 1989, p. 429.

95 *Ibidem.*, p. 431.

96 *Ibidem.*

97 Mihai Bordeianu, Petru Vladcovschi, *Învățămîntul românesc în date*, Iași, 1979, p. 177.

98 *Indrumător Bacău*, II, p. 433.

99 *Ibidem.*

La începutul secolului nostru, în 1908, existau în oraş două şcoli primare, una profesională de fete şi alta inferioară de meserii pentru băieţi, înfiinţată în octombrie 1899, cu două ateliere, de rotărie şi fierărie, iar în 1911 un atelier de industrie casnică ¹⁰⁰.

În toamna anului 1908 va fi înfiinţată Şcoala primară mixtă din Gura Slănicului, şcoală care-şi va desfăşura activitatea în condiţii materiale grele.

În sfârşit, în 1914, se înfiinţează Şcoala primară nr. 2 de fete „Spîru Haret“. În anul şcolar 1814/1915, şcoala a fost frecventată de 47 de elevi din care au promovat 28 ¹⁰¹. În circumscripţia acestei şcoli erau, în 1915, 393 de fete care trebuiau să frecventeze cursurile ¹⁰².

Condiţiile extrem de grele în care se lucra în ocne îi expuneau pe rufetaşi la accidente şi boli. După cum am mai arătat, cea mai veche menţiune privitoare la asistenţa sanitară în această localitate este din 1692 când este amintit, între martorii unui act, si Gligori bărbierul ¹⁰³. Recensămîntul populaţiei Moldovei din anii 1772—1774 înregistrează la Tîrgu Ocna pe Petre şi Martin, slugile „doftorului“, cît si pe Tănasă, Crăciun şi Constantin bărbieri ¹⁰⁴. Existenţa unui doctor si a trei bărbieri la 1774 presupune un început de organizare a asistenţei medicale şi a serviciului farmaceutic care trebuia să facă faţă deselor epidemii de ciumă şi holeră care au bîntuit la sfîrşitul secolului XVIII şi la începutul secolului XIX. În 1831 au murit de holeră 155 de persoane, reprezentînd 3.14 % din populaţia orasului ¹⁰⁵. Este cel mai mic procent înregistrat în orasele si tîrgurile ţinutului Bacău (5.10 % la Moineşti si 7.77 % la Bacău) ¹⁰⁶. Pe cartiere, numărul cel mai mare de decese s-a înregistrat în Vatra-Tîrgului (50). Văleni (30). Geoseni (25). Slănic (15). Viisoara (11), iar cele mai puţine în Gura Slănicului (4). Vilcele (5). Trotus (7), si Pîrgul Boghii (8) ¹⁰⁷.

La 26 februarie 1828, domnitorul Ioniţă Sandu Sturza a dispus construirea de către Cămara Ocnelor, în ograda bisericii „Cuvioasa Paraschiva“ („Domnească“), a unei barăci cu sante odăi, pentru doctor si savoaţii bolnavi care vor fi trataţi aici, urmînd a se acorda 20 000 de ocale de sare anual ca venit pentru întretinerea acestui stabiliment sanitar ¹⁰⁸. Spitalul amintit la 1828 trebuie să fi fost mai mult o impro-

¹⁰⁰ *Ibidem*, I, p. 80.

¹⁰¹ *Ibidem*, II, p. 435.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ Corneliu Stoica, *Evoluţia localităţii Tîrgu Ocna în evul mediu (pînă la mijlocul secolului al XVIII-lea)*, în „Carpica“, XXI, 1990, p. 28.

¹⁰⁴ Vezi supra, nota 4.

¹⁰⁵ Ecaterina Negruţi-Munteanu, *Date noi privind structura demografică a tîrgurilor si oraşelor moldoveneşti în 1832, în Populaţie si societate*, I, Cluj, Anexa nr. VII.

¹⁰⁶ *Ibidem*.

¹⁰⁷ ASI. *Visteria Moldovei*, tr. 644, op. 708, condica nr. 107, f. 17.

¹⁰⁸ N. Iorga, *Privilegiile savgăilor de la Tîrgu-Ocna*, în ARMSI, s. II, t. XXXVII, nr. 9, 1915, p. 260—261.

vizație, fără un local corespunzător, deserving doar pe șavgăi, pentru ca, în 1845, domnitorul Mihail Sturdza dispune înființarea unui spital la Tîrgu Ocna unde să fie îngrijite cinurile de jos ale garnizoanei, ares-tații din groapa ocnelor, șavgăii și locuitorii orașului ¹⁰⁹.

Viitorul spital este trecut în administrația Epitropiei Casei Spital-elor Sf. Spiridon din Iași. Din lipsă de fonduri, construirea spitalului este târăgănată cițiva ani. Abia în 1850 se ajunge la o soluție de com-promis. Epitropia cumpără casele lui Vasile Codrescu cu 3 000 de gal-beni și după ce face unele modificări va inaugura noul spital la 1 sep-tembrie 1851, cînd dispunea de 34 de paturi ¹¹⁰. Spitalul va funcționa în acest local pînă în septembrie 1907 cînd se va inaugura actuala clă-dire construită pe proprietatea marelui diplomat, Costache Negri. Lo-cul și casele vor fi donate Epitropiei de Constantin N. Corbu din Bir-lad, în 1891, la insistențele medicului primar de aici, dr. Scarlat Gheor-găhiu ¹¹¹.

Asistența ambulatorie va fi asigurată în prima jumătate a seco-lului XIX de medicii „cămării ocnelor“ ca : dr. Saroș (din 1832, cu intermitențe, pînă în 1848), Narkis Titadino (1834), Samoil Eberis (1839), Nikolai Kiriacopol (1841—1842), iar după 1846 de medicii spitalului administrat de Epitropia Casei Spitalelor Sf. Spiridon Samuel Tor-ceaner (1848—1852), Albert Bauman (1852—1862), Louis Collin (1862—1872), Adolf Cîaiș (1872—1877), C. Petroniu (1877—1878), C. Bercariu (1881—1882), A. Razu (1882—1886), Stefan Posa (1886—1888), și Scar-lat Gheorghiu (1888—1922) ¹¹². Din 1911 începe să funcționeze și cir-cumscripția sanitară urbană avîndu-l mulți ani medic pe Ion Beraru (1917—1934). Mulți dintre acești medici erau buni specialiști care-si susținuseră doctoratul în străinătate (Samuel Torceaner la Erlaen în 1848 iar Albert Bauman la Würzburg în 1852) sau studiaseră la Odesa (Z. Lazarev). Putem aminti și cazul medicului Scarlat Gheorghiu care desfășurase o prodigioasă activitate între anii 1891—1893, după ce, cu

109 Nestor Vornicescu, *Îngrijirea sănătății în vechile noastre mănăstiri*, în „Mitropolia Olteniei“, 1—2/xx, 1968, p. 68—69. N. Suțu *op. cit.*, p. 150.

110 V. Răscanu, C.G. Năstase, Șt. Bîrsan, Gh. Băileanu, *Istoria Spitalului Orășenesc clinic de adulți din Iași*, București, 1956, p. 327.

111 ASI, *Epitropia Generală a Casei Spitalului Sf. Spiridon*, dosar 628/1891, f. 1—29.

112 Paul Pruteanu, *Asistența medicală a lucrătorilor de la Tîrgu Ocna în a doua jumătate a sec. XVIII și prima jumătate a sec. al XIX-lea*, în *Istoria medicinei. Studii și cercetări*, București, 1957, p. 122—128 ; idem, *Contribuțiile la istoricul spitalelor din Moldova*, București, 1957, p. 122—128 ; idem, *Contribuție pentru istoricul spitalului din Tîrgu Ocna* trebuie citat și articolul medicului Bruno Lazare, Gh. Eteșe de Saroș — o personalitate marcantă a trecutului medico-sanitar a orașului Tg. Ocna, în „Munca sanitară“, 10/1971 ; vezi și comunicările prezentate la simpoziioanele sau congresele internaționale de istoria medicinei (Timișoara, septembrie 1966 ; București, august 1970 ; Craiova, mai 1975). Unele amănunte și în lucrarea medicului Valentin Mirel Lazare, *Contribuții la istoria spitalelor din Moldova în sec. XIX*, lucrare de licență (IMF București, 1981, manuscris). Menționăm și un scurt istoric al spitalului, redactor de medic Ioan Comănescu, în 1932 (manuscris, inedite).

un deceniu înainte. își susținuse doctoratul în țară, la București¹¹³. În 1906, împreună cu C. Brăileanu, vor fi evidențiați printre cei mai buni medici ai Epitropiei.

Prima farmacie din oraș datează înainte de 1848, iar la începutul secolului XX funcționa farmacia „La Speranța“, avînd ca proprietar pe farmacistul ardelean Carol Binder. În 1910, farmacia va fi arendată lui Malhasovici timp de 29 de ani.

În 1836, la Tîrgu Ocna, a fost dată în folosință o cazarmă pentru ca în 1839 să fie dărîmată și să se aloce suma de 9 297 lei pentru o construcție nouă¹¹⁴. Această cazarmă era destinată unei mici subunități militare care asigură paza arestaților de la ocna. Aici, va fi concentrat în anii 1914—1915 marele prozator Mihail Sadoveanu, perioadă marcată literar în „Amintirile căprarului Gheorghită“. O a doua cazarmă va fi construită cîțiva ani mai tîrziu, în Geoseni.

În 1850 s-a înființat o companie de pompieri care urma să intervină în cazul incendiilor, destul de numeroase în epocă. Tot în acest an sînt cumpărați 6 cai care trebuiau „să care apa din Trotuș cu mîiurile mari și greutate“¹¹⁵. Se comanda unui fabricant din Viena o tulumă de mîna și, în același timp, se încerca să se cumpere de la Brasov unele instrumente necesare pompierilor (topoare, ciubere, căngi)¹¹⁶.

Mult timp primăria orașului a funcționat în același local cu școala publică și poliția. Atribuțiile crescînde ale primăriei au făcut ca numărul salariaților să crească continuu, de la 7 (primar, ajutor de primar, registrator, oficiant, copist, întendent, agent comunal), la 9 în 1908 și 13 în 1914¹¹⁷. Între 1909—1912 se construiește, după planurile unuia dintre cei mai cunoscuți arhitecții ai epocii, Petre Antonescu, actuala clădire a primăriei, în care va fi mutată și judecătoria¹¹⁸. În aceeași perioadă s-a construit și hala din centrul orașului, care funcționează și astăzi, cu unele îmbunătățiri aduse după 1944.

În a doua jumătate a secolului XVIII se construiesc două biserici noi: biserica Sf. Nicolae (1758) și biserica Sfinții Voievozi (1777).

În veacul trecut s-au ridicat cele mai multe biserici de pe teritoriul orașului: biserica „Buna Vestire“ a schitului Măgura Ocnei (reconstruită pe la 1803 pe locuși alteia mai vechi), biserica „Sf. Treime“ (1810) din Gura Slănicului, biserica „Sf. Ioan“ (1815), biserica „Sfinții

113 Dr. Scarlat Gheorghii, *Memoriu asupra activității Spitalului Tîrgu-Ocna*, Iași, 1894.

114 Anghel Popa, *Oștirea națională în proces de reorganizare în Moldova (1834—1849) (II)*, în *AIIAI*, XXII/2, 1985, p. 504.

115 Gh. Ungureanu, *Contribuție la istoria pompierilor (Inființarea și organizarea lor în Moldova)*, în *RA*, 2/1, 1958, p. 68.

116 ASI, *Secretariatul de Stat al Moldovei*, tr. 1764, op. 2013, dosar 424/1850—1851, f. 1—37.

117 *Îndrumător Bacău*, I, p. 78.

118 *Ibidem*, p. 80.

Împărați“ (1824), biserica „Sfinții Apostoli“ din Vilcele (adusă la 1832 de la Mănăstirea Bogdana), biserica „Schimbarea la Față“ (1844) din Poieni, paraclisul închisorii, cu hramul „Sf. Grigore Teologul“ (1856, ars în 1863 și refăcut în 1874) și o biserică catolică în Păcurl 119.

Călătorul armean Minas Păjășkian amintește de o biserică de lemn pe la 1808 pentru ca, în 1825, comunitatea armeană din oraș să construiască o biserică nouă, de cărămidă 120.

Negustorii evrei vor construi și ei două sinagogi, „sinagoga comerțanților“ (1832) și „sinagoga mare“ (pe la 1890) 121.

Unii domnitori vor întreprinde călătorii prin țară, vizitând cu aceste prilejuri și Tirgu Ocna.

În 1845, orașul a fost vizitat de către domnitorul Mihail Sturdza care a petrecut o lună la Slănic. La un an de la vizita domnitorului, „Albina românească“ anunța deschiderea a „două fântini de apă minerală, de curînd descoperite în mahalaua Tîrgului Ocna“ 122. Este vorba despre izvoarele minerale din „grădina lui Nastasache“ (actualul parc „Măgura“) pe care le amintește Costace Negruzzi într-una din scrierile sale 123.

Alte vizite cu urmări vor fi cele ale domnitorului Grigore Ghica, în 1851, cînd se cumpără un local pentru școala publică și, în 1856, cînd constatînd condițiile grele ale osîndiților de la groapa ocnei, domnitorul dispune construirea unui modern castel pentru „arestații ocnelor“ 124, unde, pe lîngă locuințele condamnaților, se vor construi și o manufactură unde se vor lucra „pînzării, frînghii, cibotării și fierării“ 125, cît și un paraclis.

Un alt aspect care trebuie relevat este și cel al legăturii culturale cu Transilvania. Un învățat călugăr ardelean care a trăit mai mult timp în Moldova, îndeletnicindu-se cu copierea de manuscrise, a fost arhimandritul Eustatie Popovici din Abrud. Pe lîngă numeroasele manuscrise copiate amintim un Octoih mic scris în schitul Măgura Ocnei în

119 Corneliu Stoica, *Monumente istorice bisericesti din Tirgu Ocna*, 1991 (lucare tehnoredactată pe ordinator și fotomultiplicată; cu întreaga bibliografie a temei).

120 Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, sub voce.

121 *Marele dicționar geografic al României*, V, București, 1902, sub voce.

122 „Albina românească“, XVIII, 1846, p. 10.

123 Costache Negruzzi, *Opere*, 1, *Păcatele tinerețelor*. București, 1974, p. vezi și Constantin C. Giurescu, *Principatele Române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, geografice, economice și statistice pe temeiul hărții ruse din 1835*, București, 1957, p. 51, nota 4.

124 *Castelul pentru arestații ocnelor în Moldova*, în „Calendar pentru români, pe anul bisect 1856“, Iași, 1856, p. 67—74.

125 *Documentele privitoare la istoria economică a României, Statistică, Țara Românească și Moldova, Seria B, I*, București, 1960, p. 250, nr. 176.

1781 și un alt Octoih, în același schit, unde se așezase către sfârșitul vieții ¹²⁶.

Theodor Codrescu, editorul celebrei colecții de documente „Uricariul“, expedia de la Brașov la Tîrgu Ocna o ladă cu cărți rare ¹²⁷. Activitatea literară la Tîrgu Ocna era cît se poate de modestă, reprezentată prin producții literare de restrînsă circulație, ca cele ale lui I. Poni (1853) ¹²⁸, Aurel Ghibănescu (1916) ¹²⁹ sau a unor personalități politice tîrgocnene Costache Negri ¹³⁰, Gheorghe Sion ¹³¹ care se impun, mai ales, prin corespondența cu unii dintre contemporanii lor : Alexandru Ioan Cuza, Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Costache Filipescu, Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu. C. Rosetti-Tețcanu etc. ¹³².

Nu-l putem omite pe poetul și publicistul Ion L. Catina (născut la 28 ianuarie 1870 la Tîrgu Ocna), autor al unui memorial de drum și al unui dicționar cafro-român (păstrat în manuscris). Este primul român care a întreprins o călătorie în Africa austrăică (1900—1906). A sprijinit rezistența burilor furnizîndu-le clandestin arme în Rhodesia și Transvaal, și-a exprimat admirația față de regele Gungunhuiana, erou al luptei cafrilor împotriva colonialismului și a redactat un dicționar cafro-român ¹³³.

Mama poetului Vasile Alecsandri era originară din Tîrgu Ocna, descendentă a familiei Cozoni, iar familia Alecsandri avea proprietăți în Tisești ¹³⁴. Vizitele dese la Tîrgu Ocna, de-a lungul anilor, se datoresc

¹²⁶ Mircea Păcurariu, *Manuscrisele românești din biblioteca Episcopiei Romanului și Hușilor*, în MMS, 7—8/XXXVII, 1961, p. 526, idem, *Din istoria legăturilor bisericesti ale Transilvaniei cu Moldova*, în MMS, 11—12/XLIV, 1968, p. 656 ; însemnări de pe manuscrise la Gabriel Ștrempeț Copiști, *de manuscrise românești pînă la 1800*, București, 1959, p. 183—185.

¹²⁷ Const. A. Stoide, *Teodor Codrescu și legăturile lui cu Brașovul*, în AIIAI, XV, 1978, p. 361—378.

¹²⁸ I. Poni, *Ascinea sau Nebuna din Tîrgul Ocnei*, în „Calendaru...“, 1853, p. 108—110.

¹²⁹ Aurel Ghibănescu, *Bunicuțul*, Tg. Ocna, 1916.

¹³⁰ Pentru caracterizarea lui C. Negri ca scriitor vezi Paul Păltănea, *Viața lui Costache Negri*, Iași 1985, p. 46—59. Vezi, de asemenea, și studiul introductiv al lui Emil Boldan la lucrarea C. Negri, *Scrieri*, I, București, 1966, p. VII—LXXVII.

¹³¹ Ștefan Meteș, *Din scrisorile lui Gheorghe Sion. Viața și activitatea sa*, I—II, Sibiu, 1941—1943.

¹³² C. Negri, *Scrieri*, I—II, București, 1966 ; Paul Păltănea, Costache Negri, *Scrisori către C. Rosetti-Tețcanu*, în „Carpica“, XVII, 1985, p. 209—225 ; Ștefan Meteș, *Din relațiile și corespondența poetului Gheorghe Sion*, Cluj, 1940.

¹³³ V. Hilt, *Călători și exploratori români*, București, 1972 ; Val Tebeică, *Români pe șapte continente*, București, 1975 ; Mircea Anghelescu *Călători români în Africa*, București, 1983 ; Valentin Borda, *Călători și exploratori români*, București, 1985, sub voce.

¹³⁴ *Colecția de documente de la Filiala Arhivelor Statului Județului Bacău (1400—1864)*, București, 1986, p. 120, nr. 474.

atît originii sale cît și prieteniei statornice și exemplare cu Costache Negri.

O serie de scriitori (Costache Negruzzi¹³⁵, Alexandru Vlahuță¹³⁶, Mihail Sadoveanu¹³⁷) sau istorici (Gheorghe Ghibănescu¹³⁸, Nicolae Iorga¹³⁹) care vor vizita orașul, în a doua jumătate a secolului trecut sau la începutul acestui secol, ne vor lăsa și cîteva impresii despre acesta.

Peisajul țirgocnean, de un pitoresc aparte, va inspira penelul unor pictori consacrați ca Emanoil Panaiteanu Bardasare sau Gheorghe Petrașcu¹⁴⁰.

În sfîrșit, la Țirgu Ocna s-a născut muzicianul Elie Michăișescu (1868—1927), fost profesor la Colegiul „N. Bălcescu“ din Craiova și primul dirijor român al corului Capelei ortodoxe din Paris (1892—1894)¹⁴¹.

Condițiile grele de muncă ale lucrătorilor de la ocnă vor genera în secolul trecut multe frămîntări sociale care vor cunoaște numeroase forme de manifestare : proteste, revolte sau greve.

Încă din 1832 întregul rufet muncitor al Ocnelor înaintase o jalbă Sfatului Administrativ în care arătau starea de mizerie în care se aflau ei și familiile lor și faptul că li se încălcaseră vechile privilegii domnești.

Nemuțumirile șavgăilor vor răbufni în anii 1838 și 1843¹⁴². La 11 martie 1838 visteria intervenea pe lângă Isprăvnicia ținutului Bacău să ia măsuri împotriva șavgăilor nesupuși¹⁴³. O lună mai tîrziu Cămara Ocnelor se plîngea Isprăvniciei de Bacău că mulți șavgăi „sînt foarte îndărătnici“ și „nu merg să taie sare, cu felurimi de închipuire lipsesc de la lucru în cele mai multe zile, păgubind Cămara“¹⁴⁴. Potolită

135 Costache Negruzzi, *Pelerinaj la Țirgu Ocnei*, în „Calendar popular“, 1853, p. 77—91.

136 Alexandru Vlahuță, *România pitorească*, București, 1900.

137 Mihail Sadoveanu, *Insemnările căprarului Gheorghiuță*, București, 1905.

138 Gheorghe Ghibănescu, *Țirgu Ocna, Studiu istoric*, în „Arhiva Societății Științifice și literare“, II, Iași, 1890—1891, p. 593—644.

139 Nicolae Iorga, *Privilegiile șavgăilor...*, p. 245—263 ; idem, *Sate și mănăstiri din România*, București, 1916 : Idem, *Inscripții din bisericile României*, I, București, 1905.

140 Emanoil Panaiteanu Bardasare a pictat împrejurimile Iașului, la Burdujeni și la Țirgu Ocna, lucrări ce arată un sentiment real al spațiului, Gheorghe Petrașcu a revenit în două rînduri la Țirgu Ocna, în 1906 și 1913, realizînd cîteva peisaje care se află actualmente la Muzeul de Artă.

141 „Almanahul Parohiei ortodoxe române din Viena“, 1971, p. 11.

142 Gheorghe Ungureanu, *Rufetul ocnelor din Moldova și revolta șavgăilor în 1843*, în SMIMd, I, 1957, p. 109—137 ; C. Botez, L. Eșanu, I. Saizu, *Județul Bacău, Pagini memorabile din lupta maselor*, Bacău, 1971, p. 12—13. Pentru mișcările minerilor din a doua jumătate a veacului trecut, vezi Constantin Cuciuc, *Frămîntările rufetașilor de la salinele din Țg. Ocna în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în SAI, XII, 1968.

143 *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste în România (1821—1878)*, București, 1971, p. 169.

144 *Ibidem*, p. 170—171.

pentru un timp revolta șavgăilor va reizbucni în anul 1843. Într-un raport din 24 iunie 1843 către Ministerul de Justiție, Cămara Ocnelor se plîngea de tulburările făcute de șavgăi, care l-au bătut pe birău și i-au luat 1 700 de lei pentru a putea merge la Iași „să deie jalobă măriei sale iui vodă, cerîndu-și drepturile ce au avut”¹⁴⁵. Isprăvnicia ținutului Bacău a încercat să-i oprească pe șavgăi din drum, dar fără să reușească¹⁴⁶. După reînvoierarea șavgăilor de la Iași tulburările au continuat și în luna iulie. Acțiunii șavgăilor li s-a alăturat și lăturașii¹⁴⁷. S-a trimis o comisie formată din doi boieri și din ispravnicul ținutului pentru a-i pedepsi pe șavgăi. O parte din șavgăi vor fi aspru bătuți cu vergele sau toegele pe trupul gol, fiind apoi surghiuniți și împiedicați de Cămară să mai revină în cursul anului 1844¹⁴⁸.

În anii 1853—1854, sint scrise noi jalbe pline de durere, în care se combate tirania cămărașilor de ocne și exploatarea aspră impusă de a scoate cît mai multă sare. Dintr-una din aceste jalbe reiese că lacrimile acestor lucrători erau mai sărate decît sarea¹⁴⁹.

La 1853, Appert, autorul unei călătorii în ambele principate *Voyage dans les Principautés danubiennes*, (Maiența, 1853), descrie exploatarea salinelor de la Tîrgu Ocna, din fundul căroră mașina primitivă cu cai (= crivacul, n.n.) scoate, înaintea arhitectului francez Collin, șase nenorociți, cu totul zdrobiți¹⁵⁰.

Spre sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX, cu deosebire după 1891, cînd se produc modernizări ale tehnologiei de extracție a sării, are loc o creștere sensibilă a numărului de muncitori. Lipsa unei legislații muncitorești, a securității muncii, unele măsuri cu caracter antimuncitoresc, creau condiții deosebit de grele de muncă și de trai minerilor. „Legea minelor” (1905) și „Legea asupra muncii minerilor și femeilor în așezămintele industriale și exploatării miniere” (1906), n-au ameliorat situația acestor categorii de lucrători.

În 1873, în galeria Carol, în urma unei explozii, și-au pierdut viața 3 lucrători iar alți 6 au fost accidentați. În august, același an, au fost inundate Ocnele Unite, iar în 1906 va arde puțul de extracție cu toată instalația de la suprafață¹⁵¹.

La 1907, minerii de la Tîrgu Ocna își manifestau protestele prin acțiuni de solidarizare și sprijinire a mișcărilor țărănești din comunele Călugăra, Nadișa, cu minerii de la Comănești sau chiar prin acțiuni revendicative, în 1911¹⁵². Mișcarea muncitorească va căpăta un caracter

145 *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, București, 1960, p. 30—31, nr. 26.

146 *Ibidem*, p. 31—32, nr. 27.

147 *Ibidem*, p. 32—33, nr. 28.

148 *Ibidem*, p. 34—36, nr. 30.

149 C. Botez, L. Eșanu, I. Saizu, *op. cit.*, p. 13.

150 N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, lucr. cit., p. 560.

151 Gh. Iordache, *op. cit.*, p. 33—35.

152 Lucia Antohi, *Cîteva date privind istoricul salinelor și mișcării muncitorești din Tg. Ocna pînă la 1944*, în „Carpica”, XVII, 1985, p. 182.

tct mai organizat, crescînd spiritul revendicativ și antirăzboinic ca urmare a activității desfășurate de socialiști în rîndul maselor. La începutul anului 1917 a avut loc ia Tîrgu Ocna o mare demonstrație anti-războinică cu participarea soldaților ruși și români, precum și a minerilor de la ocnele de sare, urmată și de alte manifestări, mai ales întruniri în cadrul cărora se sublinia „necesitatea încheierii cît mai repede posibil a păcii pentru că suferințele celor de pe front erau foarte mari”¹⁵³. Aceste frămîntări trebuiesc puse și pe seama propagandei bolșevice și a stării de spirit a soldaților ruși marcați de evenimentele ce se desfășurau în Imperiul țarist.

Din cele prezentate în acest studiu rezultă că orașul Tîrgu Ocna a cunoscut două perioade distincte în dezvoltarea sa economico-socială din epoca modernă. O primă perioadă, cea a trecerii de la feudalism la capitalism (1741—1864), este caracterizată printr-un mare dinamism, o creștere teritorială și demografică spectaculoasă, o industrie extractivă, a sării și a petrolului, în plină ascensiune, un număr surprinzător de mare de meserii practice, un comerț activ. Este și perioada cînd sînt înființate majoritatea instituțiilor moderne, administrative, de învățămînt, sănătate și cultură. O a doua perioadă, între anii 1864—1918, este caracterizată printr-o dezvoltare economică mai lentă, putîndu-se vorbi chiar de un regres. În concluzie, putem afirma că Tîrgu Ocna reprezintă cazul tipic al unor centre urbane care, avînd o activitate economică bazată mai mult pe industria extractivă și lipsite de funcții administrative, nu au putut depăși stadiul de orașe mici sau mijlocii.

LE DÉVELOPPEMENT ÉCONOMIQUE ET SOCIAL DE LA VILLE DE TÎRGU OCNA À L'ÉPOQUE MODERNE

Résumé

Dans cet article l'auteur présente le développement économique et social de la ville de Tîrgu Ocna à l'époque moderne. On y saisit deux périodes distinctes dans son évolution économique : une période plus dynamique (1741—1864), dominée par l'industrie extractive (du sel et du pétrole) et une deuxième période (1864—1918), de stagnation économique.

L'auteur s'arrête à quelques aspects importants concernant le développement économique et social de la ville : l'évolution de la population, sa structure, l'industrie extractive (la technique de l'extraction du sel et du pétrole, la main d'oeuvre, la valorisation des produits), les voies de communication (routes et chemins de fer), l'affirmation de l'industrie domestique et des métiers, l'extension du réseau commercial.

Il s'arrête aussi sur la création de quelques institutions administratives, d'enseignement, de santé et de culture.

À la fin de l'article, on présente brièvement quelques moments significatifs des troubles sociaux que la population de la ville a connus à l'époque moderne.